

SVETLOBA, TEMA, EKSISTENCA

ADAM BREZNIK

MENTOR: DOC. ROK ŽNIDARŠIČ

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA ARHITEKTURO

2024

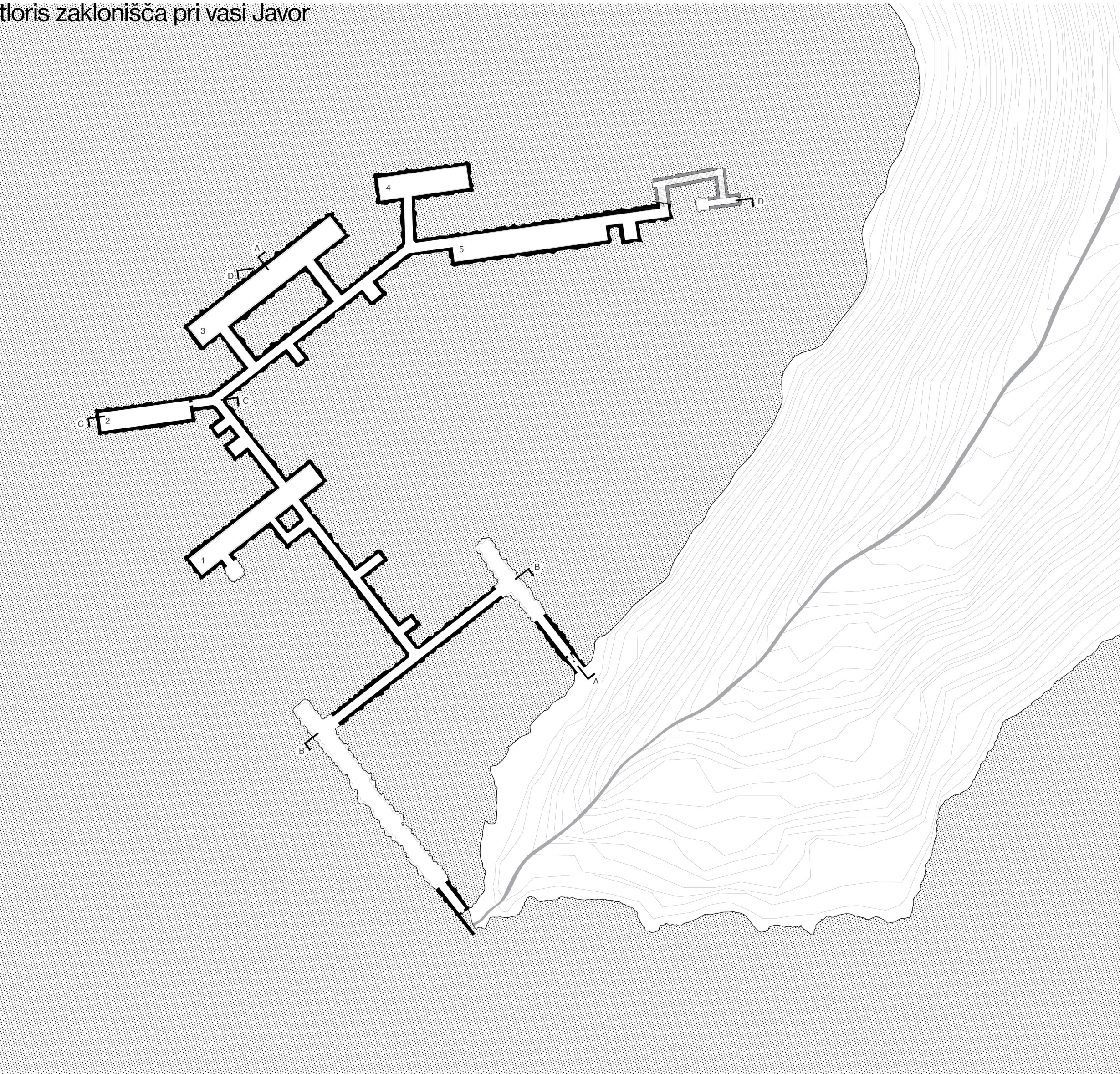
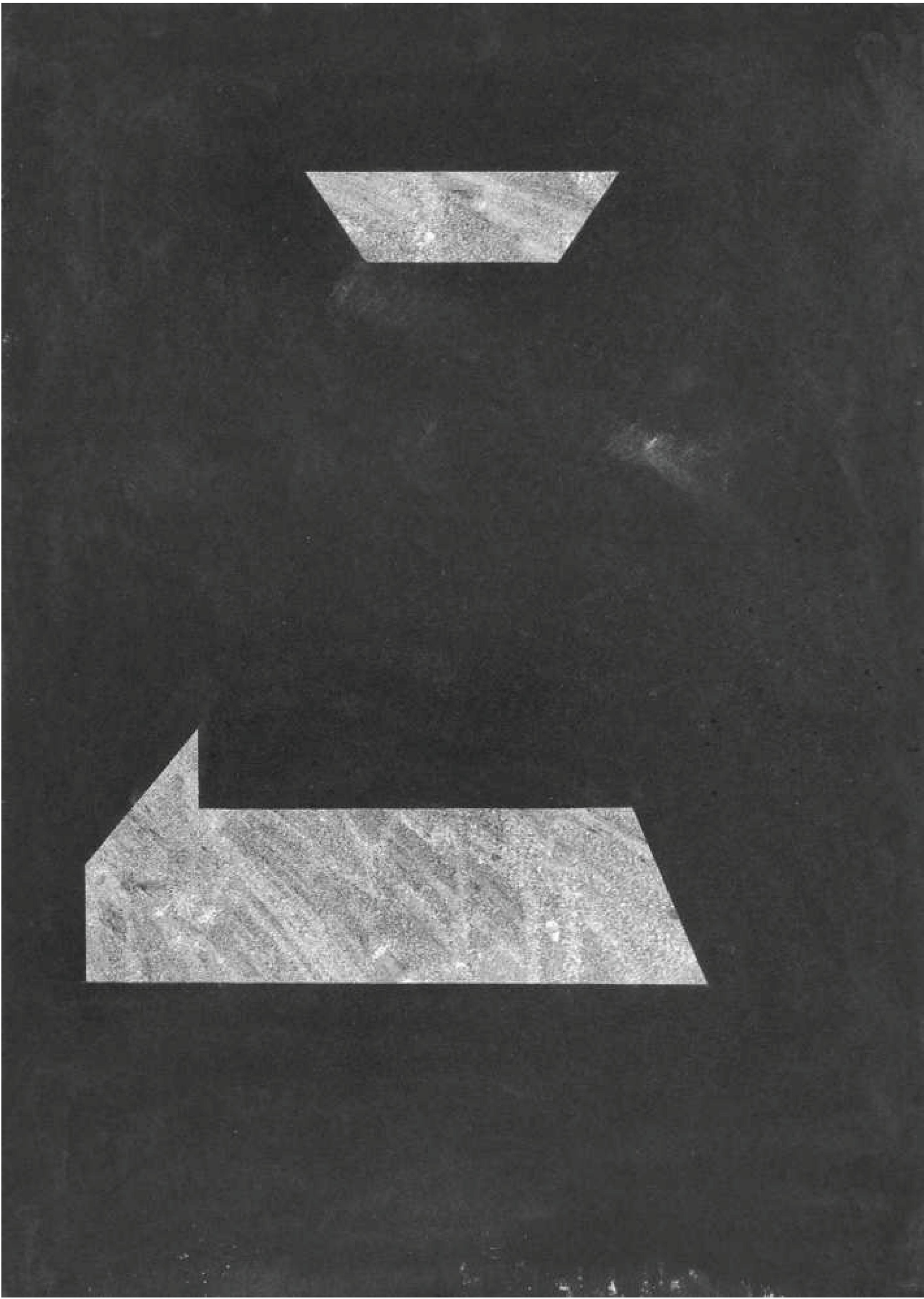
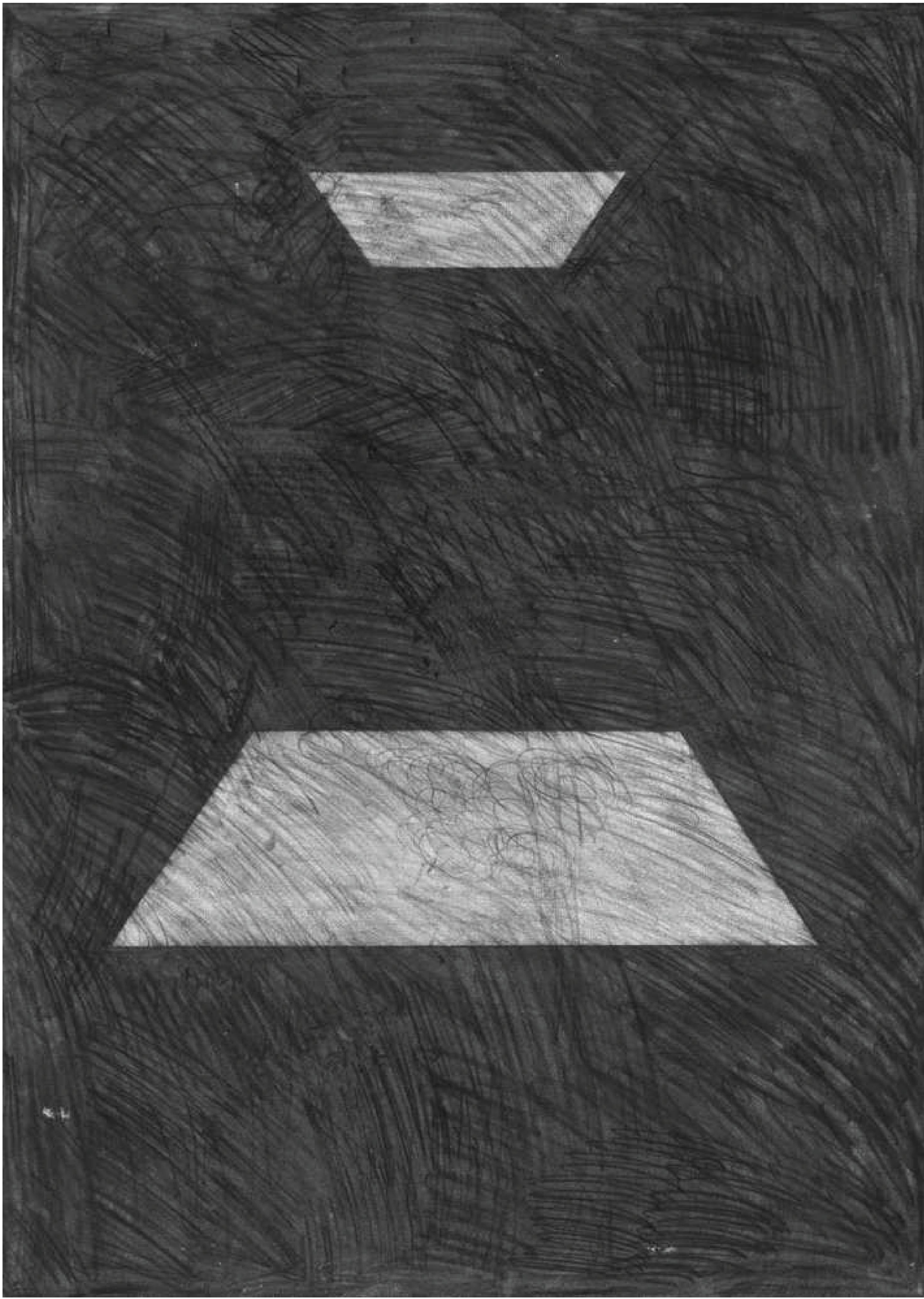
V medijih je bilo najprej mogoče zaslediti, da so zgradbo gradili knapi iz posavskega, trboveljskega rudnika in nekaterih drugih mest republik nekdanje Jugoslavije. Zaklonišče je bilo ustvarjeno z vizijo varovanja političnega vodstva tedanje Ljudske republike Slovenije v primeru vojaškega napada in za skladiščenje vojne opreme. Nastanek zgradbe na gozdnatem griču ob vasi Javor sega v leto 1948, čas Informbiroja, spora med Titom in Stalinom. Nikoli dokončano, danes le del denacionaliziranega zemljišča, se v zaklonišču odvijajo celo rejv dogodki. Drugačen način uporabe prostora je spodbujal mišljenje o tem, kako bi lahko v prihodnje gledali na takšne specifične infrastrukturne objekte, jih obravnavali in se o njih spraševali z arhitekturnega vidika.

Pokličem številko z oglasa, se predstavim in lastniku razložim, da želim obravnavati njegovo zaklonišče za magistrsko nalogo. »Samo da niste kakšen naravovarstvenik, da mi ne boste zaplenili objekta zaradi pajkov ali česa podobnega,« mi odvrne na prošnjo za ogled zaklonišča. Pomirim ga in mu povem, da si želim samo ogledati prostor in ga izmeriti. Lastnik zemljišča z zakloniščem mi potrdi ogled. Za pomoč pri merjenju zaklonišča se pridruži dve prijateljci, s katerima se z avtomobilom odpeljemo iz Ljubljane do lokacije, ki mi jo je predhodno sporočil lastnik zaklonišča. Dostop do večje ravne površine sredi gozda pred vhodom je omogočen po gozdni cesti. Z lastnikom zaklonišča se pred vstopom v zaklonišče začneva pogovarjati o zgradbi, a je bil precej zadržan in skrivnosten. Pove mi, da je po osamosvojitvi kupil parcelo, pod katero se je nahajalo zaklonišče, s čimer ga je rešil pred uničenjem, ki jo je država želela izvesti leta 1991.

Vrata, ki so po navadi zaklenjena, nam odpre in odide. Skozi kovinska vrata v masivnem betonskem vhodu, ki se po nekaj metrih konča, sprva vstopimo v skalnat rov, živo skalo, osvetljeno s svetlobo prek vhoda v zaklonišče. Zvok pronicanja vode preko skale postane prisoten element prostora. Občutek prvinskosti jamskega prostora vzbuja struktura rahlo osvetljenega skalnatega rova. Zaradi prisotnosti vode betonska tla na mestih razpadajo. Pogled, usmerjen vzdolž dolge izvotlitve prostora, ne izkazuje velikosti zgradbe in njenih dimenzij. Proti koncu amorfnó oblikovanega rova se pot odcepi levo, kjer je začetek betonskega povezovalnega hodnika. Od tu naprej se pot začne proti temi.

Po nekaj korakih proti popolni črni se ozreš nazaj, kjer zaznaš temno silhueto prehoda na ozadju nežno osvetljene skale. Z roko drsiš ob hladni betonski steni in občutiš strukturo lesenega opaža. V tej popolni temi začneš zaznavati zatohel vonj prostora, takšnega, ki je po navadi prisoten v jamah. Tema povzroča stopnjujoč utesnjujoč občutek, ki je hkrati vznemirljiv, saj ne veš, kaj te zares čaka. S svojim razponom rok grobo premeriš prostor. Ne uspe se ti dotakniti vrha povezovalnega hodnika niti sosednjih sten. Po nekaj korakih se povezovalni hodnik odcepi na desno. Tu pot nadaljujemo naprej po dolgem, temnem hodniku, ki znova pripelje do skalnega rova. Rov je podoben prejšnjemu, vendar ni osvetljen z naravno svetlobo, prav tako ni prisotnega kapljajočega zvoka vode. Sklepaš, da je razlog za to večja količina skale nad tabo. Ponovitev skalnega rova človeka dezorientira. Prehod se zaključí z zazidanim vhodom, ki je iz zunanje strani težko opazen, nahaja se tik ob potoku, ki izvira na vrhu hriba. Slepá pot te usmeri nazaj v betonski povezovalni hodnik, kjer je v daljavi mogoče zaznati rahlo svetlobo, ki proseva preko vhodnega dela. Po nekaj deset korakih pot zavije levo v globino zgradbe, mimo dveh slepih niš, ki sta pripeti ob glavno povezovalno pot, hrbtenico zaklonišča. Ta utesnjujoč dolgi hodnik prekine prva dvorana. Sprehod ob njenem obodu razkriva veliko število grafitov. Instinktivno iz svojih ust izpuistiš zvok, saj te zanima odmev v prostoru. H koncu dvorane povabi silhueta odprtine, ki v ozadju razkrije žive skale. Kot edini element stika z zunanostjo globino in merilo prostora nakazuje jašek, ki deluje za prezračevanje zaklonišča. Hodnik vodi naprej preko dveh niš do pravokotnega zaloma, kjer se na njenem vogalu levo pot odcepi do druge dvorane. Ta je po obodu obložena z opeko, ometana in prekrita z leseno talno oblogo, z nižjim ravnim stropom pa daje občutek opremljenosti in je zato drugačna od drugih dvoran. Prostor je zaradi velikega števila stenskih poslikav in grafitov najbolj barvit, kar nakazuje, da se tu ljudje najraje zadržujejo. Tretja dvorana se zaradi njene velikosti kot tudi predvidevanega namena uporabe edina prek dveh prehodov pripenja na hrbtenico zaklonišča. Ob sosednjih straneh hodnika sta v bližini prehodov dve slepi niši. Dvorana je na videz dobro ohranjena in na njenem koncu se pojavi črni grafit Tito, napisan v cirilici z letnico 1955, ki je tudi najstarejši časovno zabeležen zapis v prostoru. Povezovalni hodnik se po nadaljevanju poti ponovno rahlo zalomi, kamor se pot odcepi levo v četrto dvorano, kjer preko betonskega oboda pronica podtalnica, kar vpliva na formiranje sige, posledično stalaktitov in stalagmitov. Percepcija prostora se zaradi razmočenega betonskega oboda spremeni, temnejši prostor postane še bolj temen in ponovi se tudi občutek prvinskega jamskega prostora kot ob vhodnem delu v zaklonišče.

Zadnja dvorana je edina, ki je prek daljše stranice v celoti pripeta ob povezovalni hodnik. Ob koncu dvorane vodi hodnik mimo slepe niše do zaloma, kjer je 77 strmih, utesnjujočih stopnic, ki spominjajo na grajske stopnice. Proti koncu vzpenjanja po triravnih stopnicah zaznavaš svetlobo, ki proseva z leve strani. Pot pripelje do majhnega betonskega hodnika, kjer je na eni strani živa skala, na sosednji pa delno zazidan izhod na prosto, prek katerega je skozi krošnje dreves pogled do zvonika cerkve v vasi Javor na sosednjem hribu.

02 5

50